

GLAVA IX

BRIGADA U KNINSKOJ OPERACIJI

Nakon oslobođenja Posušja Štab 9. divizije je namjeravao orijentirati svoje brigade prema Širokom Brijegu i u sadejstvu sa 29. hercegovačkom divizijom likvidirati ovo uporište. Međutim, tih dana su se rasplamsale borbe za oslobođenje Knina, pa je Štab 8. korpusa za taj osnovni zadatak angažirao sve raspoložive snage. Kako su se u teškim borbama oko Knina nalazile sve ostale snage Korpusa, osim 9. divizije, to je Štab korpusa radio-depešom od 23. 11. 1944. godine naredio Štabu 9. divizije da svoje dvije brigade prebaci u rejon jugoistočnog dijela Livanjskog polja, gdje je od njih obrazovao korpusnu rezervu.

Štab divizije je istog dana radio-depešom naredio 3. i 4. brigadi da se prebace: 3. u sela Sajković—Rujani, a 4. u rajon sela Golinjevo—Podhum. Trinaesta brigada ostavljena je da zatvara pravac prema Širokom Brijegu.

Tako je 4. splitska brigada poduzela još jedan dugački i naporni marš, od Posušja prema Kninu. Ovakvi dugi pokreti bili su posebno naporni za pozadinske dijelove brigade, jer su oni cjelokupan transport obavljali zaprežnim vozilima.

Bataljoni su se u toku dana prebacili do sela Kovači, gdje su zanoćili, a intendatura i bojna komora do sela Mrkodol. Sutradan je cijela Brigada izbila na sektor Podhum—Golinjevo, gdje se odmarala i vježbala do 29. 11, a odatle se cestom Prolog—Han prebacila usiljenim maršem preko Dinare na prostor Obrovac—Bajagić.²⁵⁷⁾

Drugog prosinca izvršen je marš od Obrovca u selo Podosoje kod Vrlike, a 3. prosinca u selo Golubić kod Knina. Putevi i mostovi bili su teško porušeni, pa su pozadinski dijelovi izvršili ovaj marš zaobilaznim putem preko Sinja i Polače, dok su se bataljoni kretali prečacima i kanjonom Krčića. Za dva dana marša Brigada je stigla iz Obrovca kod Sinja u Golubić kod Knina. Kada je u kasnim večernjim satima kolona, u upornom nastojanju da što prije stigne u predviđeni rejon, skrenula s ceste i uspela se uz strmi odsjek kanjona Krčić, na drugoj strani Knina oko Zagrovića i prema Pađenama ukazao se stravični prizor noćne bitke.

*) Arhiv VII — NOV — k. 847, br. reg. 5—1

Vatrene zavjese gustih mitraljeskih rafala sudarenih vojski miješale su se i isprepletale. Tutanj artiljerijskih minobacačkih eksplozija potresao je cijelu Kninsku kotlinu, odjekivao dragama duž rijeke Butišnice, Radljevca i Krčića.

To su se ostaci razbijene njemačke 264. divizije i ostale manje snage kninskog garnizona i četničke grupe prihvaćani od snaga 373. legionarske divizije poslije napuštanja Knina uporno pokušavali probiti prema Zrmanji i Otriću, spasiti se iz okruženja koje su im priredile snage 8. korpusa.

Brigada je trebala što prije preko Plavna izbiti u rejon izvorišnog dijela rijeke Zrmanje i tu presjeći odstupnicu tim njemačkim dijelovima. Umorna kolona morala je savladati strme litice kanjona. Stazom teško prohodnom i za pješaka borci su doslovno prenijeli i tovarne konje i teško natovareno oružje i municiju. Trebalo je žuriti u bitku, a put pored vodopada iznad Topolja Nijemci su tako porušili da je trebalo nekoliko mjeseci da bi ga se popravilo.

Preko Medića staja, stazom oko koje su bile gusto posijane mine, i Vrpolja kasno u noći Brigada je izbila u Golubić. Nakon nekoliko sati odmora njeni borbeni dijelovi produžili su usiljenim maršem preko Plavna prema Benderu. Pozadinski dijelovi pozvani su tek sutradan 5. prosinca.

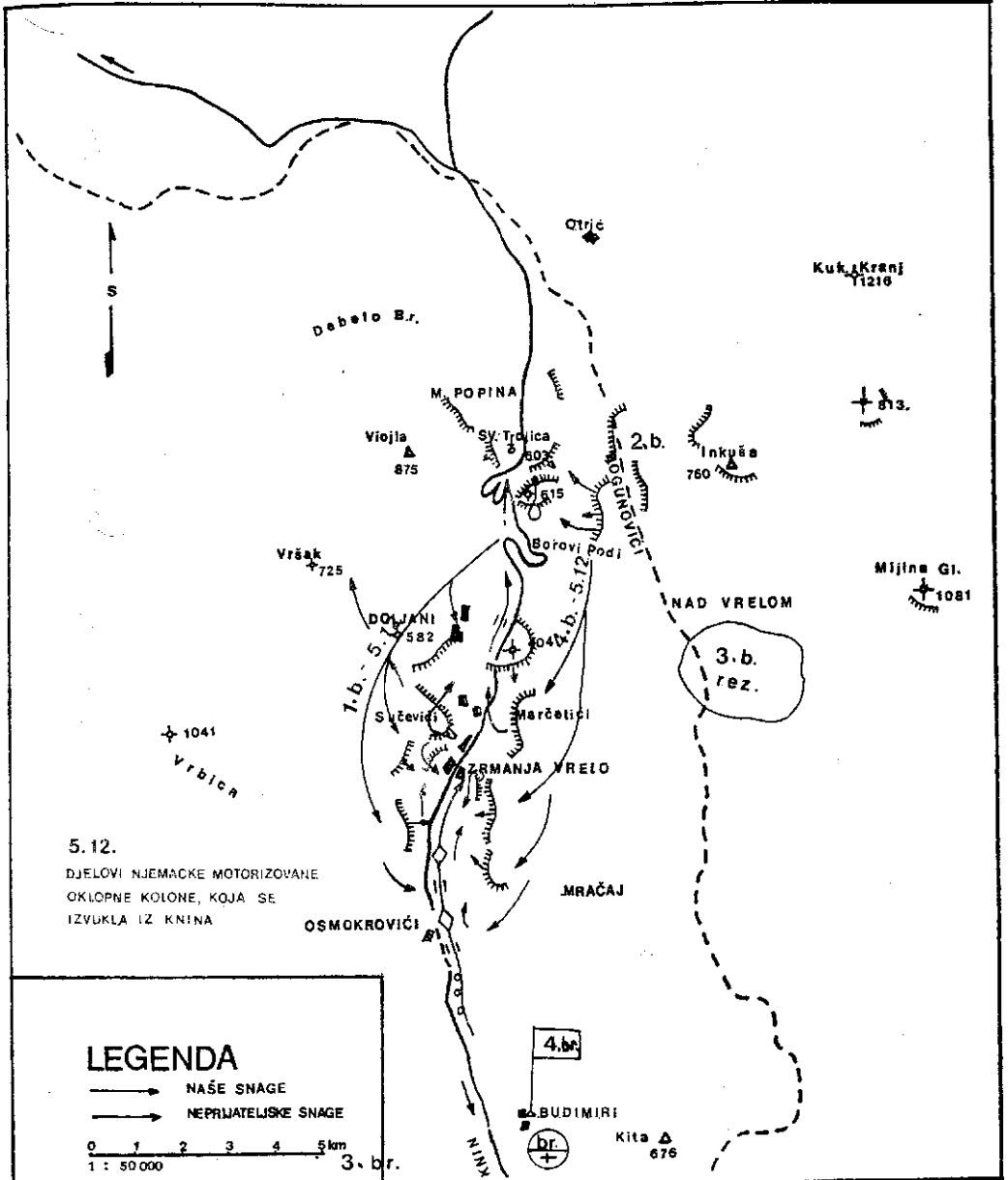
Upravo kada je Brigada bila na ovom maršu, Štabu 8. korpusa pripjela je depeša Glavnog štaba Hrvatske, kojom je 9. diviziji dodijeljen naziv »Udarne«. Evo prijepisa te depeše:

»Za uspješne borbe od svog osnutka do danas a napose za hrabro držanje prilikom oslobođenja Grahova, Livna, Duvna, Šuice, Posušja i Imotskog u kojim operacijama je oslobođena velika teritorija i neprijatelju naneseni veliki gubici, dodjeljujemo IX. Diviziji naziv »Udarne«. Politkomesar Rade Žigić, komandant Ivan Gošnjak, Br. 17 — 3. XII 1944. (g)«²⁵⁸)

Poslije podne 4. 12. izbili su 2. i 3. bataljon na desno krilo 3. dalmatinske brigade, koja je kod Bendera vodila borbe još u toku 3. 12. s jednom njemačkom grupom koja se od Žagrovića pokušala probiti na sjeverozapad. Bataljoni su odmah uvedeni u borbe na osnovi usmene zapovijesti komandanta brigade. U 16 sati oba bataljona napala su neprijateljske položaje na liniji Kita (k. 626)—Vračar (k. 601)—Mračaj. Demoralizirani neprijatelj je bio odbačen prema Zrmanji, ali je ubrzo, podržan vatrom artiljerije i minobacača, izvršio protunapad i povratio svoje ranije položaje. U međuvremenu su pristigli minobacači iz brigadne prateće čete, pa su bataljoni uz njihovu podršku ponovno potisnuli neprijatelja. Njemačka komanda je onda uvela u borbu i svoja

²⁵⁸) Nije naden dokumenat kojim su 4. splitska i 13. južnodalmatinska brigada proglašene za »Udarne«, ali od ovog datuma u dokumentima Štaba 9. divizije ove brigade nose ovaj naslov. Vjerojatno je Glavni štab Hrvatske smatrao da je proglašenjem 9. divizije udarnom samim tim i njenim brigadama 4. i 13. dodijeljen naziv »Udarne«, jer je 3. dalmatinskoj taj naziv bio dodijeljen poslije Drvarske operacije 6. srpnja 1944. Teško je naime pretpostaviti da bi cijeloj diviziji mogao biti dodijeljen naziv »Udarne«, a da istovremeno taj naziv ima samo jedna njena brigada. Vjerojatno je to sve uzrokovalo da se i u Vojnoj enciklopediji u članku »Dalmatinske brigade« nigdje ne navodi za ove dvije brigade 4. i 13. da su dobile naziv »Udarne«. Zbornik, tom V, knj. 36, str. 528

UNIŠTENJE NJEMAČKIH SNAGA U DOLINI RIJEKE ZRMANJE 5/6.
PORSINCA 1944. GODINE

dva tenka i pod zaštitom vatre njihovih topova i mitraljeza još jedanput je Nijemcima uspjelo ovladati položajima Kita—Vračar—Mračaj. U 5 sati izvršen je minobacački udar, a odmah zatim su čete 2. i 3. bataljona izvršile juriš i po treći put u toku ove noći sjurile neprijatelja prema Zrmanji.²⁵⁹⁾

Pokušaji neprijatelja da otvori sebi prolaz ovim pravcem ostali su bezuspješni. Pretrpjevši velike gubitke on se 5. 12. našao priklješten na prostoru između Palanke i Zrmanjskog klanca.

U operativni dnevnik 9. divizije unijeti su za dan 4. 12. ovi podaci: »Naše 3. i 4. brigada vode uporne borbe na komunikaciji Bender—Prljevo. Zapaljeno je 20 kamiona, a zarobljeno 6 ispravnih automobila. Pobijeno je 350 a zarobljeno 400 njemačkih vojnika.«

U toku dana neprijatelj je odstupio prema selu Osmokrovići i Zrmanja Vrelo, pa su na večer obje brigade 9. divizije pristupile njevoj likvidaciji. Štab 4. brigade je u tu svrhu izdao ovu zapovijest:²⁶⁰⁾

»Nakon likvidacije neprijateljskog garnizona Knin situacija u dolini Zrmanje izgleda otprilike ovako: Neprijatelj, koji je razbijen, u manjim grupama probija se preko Male Popine, te dalje vjerojatno drumom za Gračac, a pretpostavlja se da bi mogao krenuti i prema Srbu.

Dvije brigade naše divizije imaju zadatak da onemoguće daljnje izvlačenje neprijateljskih razbijenih snaga u već gore pomenutom pravcu.

III brigada naše divizije napada na neprijatelja na postoru Šijanova Glava—selo Mračaj ispoljavajući svoje dejstvo na lijevoj obali Zrmanje.

Naša brigada ima zadatak da presječe komunikaciju — Mala Popina. Osim neprijateljskih snaga koje se nalaze u dolini Zrmanje neprijatelj drži položaj k. 615—k. 603 s desne strane ceste Zrmanja—Popina. Na ovom položaju osim lakog pješadijskog oružja neprijatelj raspolaže sa dva topa koji su smješteni kod k. 603 (Sv. Trojica). Razbijene četničke bande nalaze se sa desne strane pruge Knin—Gračac na liniji Bogunović—Otrić. Za izvršenje ovog zadatka naše brigade došlo je kao pojačanje IV bataljon III brigade.

U vezi izloženog

N a r e đ u j e m o :

I bataljon izvršiće pokret sa svog mjesta logorovanja pravcem zaseok Budimir—Borovi Podi. Po dolasku na Borove Pode preći će komunikaciju šireći svoje desno krilo do seoskog groblja Doljani, te će sa svoje dvije čete napadati neprijatelja sa desne strane ceste pravcem sela Sučevići, te dalje niz cestu prema zaseoku Osmokrovići: Jednu svoju četu ostaviće na k. 404 sa zadatkom da spriječi eventualni neprijateljski pokušaj od Popine.

IV bataljon sa svoje dvije čete napadaće neprijatelja na prostoru između rijeke Zrmanje, tj. s lijeve strane Zrmanje i desne strane komu-

²⁵⁹⁾ Arhiv VII, k. 347, br. reg. 11—1/2
²⁶⁰⁾ Arhiv VII, k. 847, br. reg. 6—1

nikacije Zrmanja—Otrić pravcem sela Marčetići—zaseok Šujica ka selu Milanovići. Zadatak ovih dvaju bataljona je da pročiste dolinu Zrmanje i da ga *gone do potpunog njegovog uništenja*. Ova dva bataljona moraju međusobno biti usko povezana i u borbi potpomagati jedan drugoga.

II bataljon napadače neprijatelja koji se nalazi na liniji Bogunovići—Maričići, nastojeći da što prije protjera neprijatelja sa ove prostorije. Po zauzimanju ovih položaja bataljon će se zadržati na kosama sa lijeve strane željezničke pruge. Držeći se na kosama Bogunovići—Maričići. Osigurati se dobro na svom *desnom* krilu.

Članovi Štaba brigade, krajem prosinca 1944, s lijeva na desno: Paško Mijan, Ivan Gaće, Nikola Vidošević

Po zauzimanju ovih položaja Štab bataljona će nas najhitnije obavijestiti. Štab II bataljona treba da shvati ovu situaciju, jer od njegove uporne borbe zavisi ishod operacija u Zrmanji, što znači pomenute položaje treba zauzeti po svaku cijenu.

III bataljon biće brigadna rezerva osim što će poslati jedan vod na k. 1081 i jedan vod na k. 813. Ovi vodovi imaju zadatak da osiguraju naša leđa ukoliko bi neprijatelj pokušao od pravca Kuk Kranja—k. 1216 i od pravca Kurozeb—tt. 1292 da nas napadne i time onemogući izvršenje zadatka naših ostalih bataljona. Ako bi neprijatelj pokušao napa-

dati od ovih pravaca, III bataljon ima zadatak pod svaku cijenu spriječiti neprijatelja u namjeri.

Svi bataljoni, tj. II, IV i I bataljon otpočeće sa napadom svaki na svom pravcu točno u 23 sata.

Štab brigade i brigadno previjalište nalaziće se u zaseoku Budimir gdje slati sve zarobljenike i ranjenike.

Bataljoni na svom pravcu nastupanja obilježavat će mjesta dokle su doprli njihovi prednji dijelovi sa paljenjem dviju vatri (vatru paliti od sijena i slame). Izvještaj slati usmeno ili pismeno svako dva sata bez razlike da li ima promjena ili nema.

Svi naši rukovodioci trebaju imati na umu da vršimo napad na neprijatelja koji je već nekoliko dana u borbama. U ovim borbama neprijatelj je pretrpio velike gubitke u ljudstvu i materijalu, što mi moramo iskoristiti. Motorna vozila koja će se naći u doline Zrmanje ne treba zapaliti. Zarobljenike slati u ovaj Štab pod stražom.

Današnjim danom naša divizija postala je *udarna*. Večeras se pruža mogućnost našoj brigadi da proslavi ovaj dan u borbi protiv demoraliziranog neprijatelja. Za to svi rukovodioci u našoj brigadi treba da se u potpunosti založe za izvršenje ove akcije preko koje treba da opravdamo naziv UDARNIK«.

U 23 sata napao je 1. i 4. bataljon. Treća četa 4. bataljona izbila je na k. 404 i presjekla odstupnicu neprijateljskim snagama prikupljenim u selu Zrmanja Vrelo i potisnula njegove isturene dijelove prema selu. U silovitom napadu čete 1. i 4. bataljona upale su oko pola noći u selo. Neprijatelja je zahvatila panika, pa je napustio sva skladišta i 1 tenk, dok je drugi tenk bio uništen. Padinama Velebita uspjelo se samo manjim neprijateljskim grupicama probiti prema Maloj Popini, a najveći dio od 200 legionara bio je zarobljen.

Drugi bataljon je u žestokim borbama i uz velike obostrane gubitke uspio ovladati kosama iznad zaselaka Bogunovići i Maričići, a 3. bataljon je sa svojom 3. četom izbio na Inkušu (trig. 760). Pred zoru je 1. četa 2. bataljona zauzela i k. 615 iznad Zrmanjskog klanca, ali nije uspjela zauzeti k. 603 (Sv. Trojica).

U toku 5. i 6. prosinca bataljoni 3. i 4. brigade i u dolini Zrmanje između Palanke i Zrmanjskog klanca nanijeli su neprijateljskim grupama gubitke od 732 mrtva i 320 zarobljenih. Bilo je uništeno 8 topova, 3 tenka, 1 traktor, 32 kamiona, a zaplijenjeno 1 top, 150 mina, 2 topa 75 mm, 1 protutenkovski top, 2 pa mitraljeza, 6 kamiona, 2 limuzine, 25 »šaraca«, 250 pušaka, 21 strojica, 40 pištolja i mnogo druge spremne, navodi se u izvještaju Štaba 9. divizije od 12. 12. 1944. godine.²⁶¹⁾

Ovim je neprijateljska grupacija u dolini Zrmanje bila uništena. Samo manjim dijelovima uspjelo se stranputicama probiti prema Otriću ili preko planina prema Srbu i Bihaću.

Franz Schraml u spomenutoj knjizi o borbama oko Knina piše: »... 373. divizija pretrpjela je teške udare, a 264. divizija se mogla smatrati uništenom. Jednoj grupi od dvije stotine ljudi — ovo je možda bila jedina iz ove divizije — pošlo je za rukom da se pod ličnim vod-

²⁶¹⁾ Arhiv VII — NOV — k. 842 A, br. reg. 40—1/2

stvom komandanta divizije general-majora Windischa (Vindiša) slijedećih dana probije duž željezničke pruge ka sjeveru. Inače češće su poslije dolazili pojedini vojnici ili odjeljenja nakon avanturističkih marševa preko neprijateljske teritorije, a među njima neki i fantastično odjeveni kao, na primjer, goniči magaraca, kao partizani, kao starice i slično . . .²⁶²⁾

Bojište nakon borbi u dolini Zrmanje, 5. prosinca 1944. godine

U toku 6. i 7. 12. neprijatelj upornim protunapadima pokušava potisnuti naše snage i srediti obranu, još ovog jedinog preostalog uporišta na ovom dijelu svoje »Zelene linije«, i time spriječiti prodor snaga 8. korpusa prema Lici i dolini Une. Uspjelo mu je ponovno ovladati k. 615 i izbiti na Vijojlu, ali dominantni vis Inkuša (k. 760) ostao je čvrsto u rukama 4. splitske brigade i pored niza uzastopnih napada i protunapada.

»Na toj koti — sjeća se Stipe Popović, vodni delegat 1. voda 2. čete 3. bataljona²⁶³⁾ — bili su prije nas neki dijelovi, mislim iz 4. bataljona 3. brigade. Oni su tog dana dva puta na juriš zauzimali taj položaj i u neprijateljskom protunapadu ga gubili. Poslije podne smo mi krenuli na juriš i protjerali neprijatelja. Tek što smo razmjestili oružje na zauzetom položaju, neprijatelj je izvršio kontranapad i potisnuo nas jačim sna-

²⁶²⁾ F. Schraml; *Kriegsschauplatz Kroatien*, str. 211.
²⁶³⁾ Sjećanje Stipe Popovića u arhivi autora.

gama. Uz podršku naših minobacača mi smo s padina Inkuše, iz ograda kod zaseoka Starčevići ponovo krenuli na juriš. U samom streljačkom stroju, pa i ispred njega, bili su i komandir Maltež Ilija »Krvavi«, zamjenik komandira Kuvačić Mate »Proleter« i politički komesar Pezelj Luka. U tom jurišu bio sam teško rajen. Podilazili smo neprijateljskim linijama žestoko tučeni minobacačkom vatrom. U tim borbama izginulo nam je nekoliko drugova, a Dio je ranjen i zamjenik komandanta 3. bataljona Stipe Knežević. Već u prvom jurišu, dok smo smjenjivali jedinicu 3. brigade, nedaleko od mene pala je jedna mina. Šinjel i kapa su mi bili izrešetani gelerima, a ja sam ostao nepovrijeđen. Odmah pored mene poginuo je jedan drug koji je nosio laki bacač. Kad sam pod vrhom Inkuše bio ranjen, priskočila mi je četna bolničarka Zanić Dobri- la, i dok me previjala i sama je bila ranjena. Ceta je konačno tog dana zauzela od Nijemaca po četvrti put Inkušu i ostala čvrsto na njoj, a mene je u brigadno previjalište odveo vodni delegat Momir Popović i još jedan borac. Uz put smo u jednoj ogradi zarobili četiri četnika. Jedan od njih je imao pištolj, pa se pokušao oduprijeti psujući nam majku komunističku. Momir Popović ga je pretekao metkom iz svoje puške. Ostalu trojicu smo predali u Štab brigade.«

Ipak se još uvijek smatralo da su sve to samo pokušaji neprijatelja da nas obmane i time maskira svoje predstojeće povlačenje. Na takvo mišljenje ukazuje i uvodni dio zapovijesti Štaba 4. splitske brigade od 6. 12.²⁶⁴)

»Poslije razbijanja neprijatelja u Zrmanjskoj kotlini i uništavanja njegovih dijelova treba nastaviti gonjenje i uništavanje neprijatelja koji se povlači već od Knina i sad se momentano zadržao na ovoj prostoriji, ali rastrojen i demoralisan. Treba ga na ovoj prostoriji dotući i uništiti kako bi bili prvi u ovom takmičenju. Noćas su naš 1. i 4. bataljon uništili dva tenka, tri topa i zaplijenili mnogo drugog materijala i hrane.«

Bilo je naredeno:

— da 1. bataljon napadne k. 615 i 603, protjera s njih neprijatelja, potom jednu četvu ostavi u rezervi na istim položajima radi osiguranja iz pravca Bioroviokog polja i Vijojle, a s dvije čete da napadne preko Debelog brda prema željezničkoj stanici Zrmanja;

— da 2. bataljon napadne i protjera neprijatelja iz sela Marčetići i Bogunovići, a potom kontrolira pravac od Male Popine.

Posebno je zapoviješću ukazano na mogućnost uništenja još jednog tenka, »što bi u takmičenju značilo veliku prednost pred 3. brigadom i prvo mjesto u okviru 9. divizije«, pa je u tu svrhu naredeno:

Ceta pratećih oruđa će dodijeliti I i II bataljonu po jedan »džon bul« kojega efikasno treba da iskoristi svaki bataljon«.

Međutim, neprijatelj je u toku popodneva 6. 12. bio izuzetno aktivan i kao što smo vidjeli izbio svojim snagama na Vijojlu, potisnuo 2. bata-

ljon sa k. 615, što je ukazivalo na to da su njegove snage jače no što se procjenjivalo i izuzetno uporne. Zbog toga napadi naredeni ovom zapoviješću nisu donijeli željene rezultate, pa se pristupilo pregrupaciji snaga.

Ocjenjujući situaciju, Stab 8. korpusa svojom depešom od 6. 12. uvečer je naredio da Stab 9. divizije koordinira napade sa 6. brigadom 19. divizije, a za podršku napada na utvrđene položaje oko Otrića dodijelio je diviziji i jedan motorizirani brdski divizion iz korpusne artiljerijske grupe. Suglasno zadatku koji je još 3. 12. dobio od Glavnog štaba Hrvatske (»Veoma je važno da uložite novi napor, gonjenjem protjerati neprijatelja najmanje iza Srpskog klanca«), Štab korpusa je naredio 9. diviziji da (u suradnji sa 6. brigadom 19. divizije) likvidira neprijatelja u rejonu Zrmanjskog klanca i dalje djeluje prema Velikoj Popini.²⁶⁵)

Za izvršenje dobivenog zadatka Štab 9. divizije je 7. 12. u 14 sati izdao zapovijest kojom je jedinicama dao ovakve zadatke:²⁶⁶)

— 6. udarnoj brigadi 19. divizije, da napadne i likvidira neprijateljska uporišta Vijojlu, Debelo brdo, Popova muda i Penu, a dijelom snaga da onemogući neprijateljsku intervenciju iz pravca Gračaca. Brigadi su pridate dvije baterije iz motoriziranog brdskog divizionu.

— 4. splitskoj brigadi da likvidira neprijateljska uporišta k. 615, k. 603 (Sv. Trojica) selo Bogunovići, Gradinu iznad Marčetića k. 711. Zone širenja: lijevo komunikacija Zrmanja—Otrić, a desno Kuk (k. 1216) sjeverne padine k. 711 i željeznička stanica Zrmanja. Brigadi su pridodata 2 protutenkovska topa radi tučenja tenkova i bunkera na Gradini.

— 3. dalmatinskoj udarnoj brigadi da očisti k. 920 i 800 i likvidira samo uporište Otrić i k. 648, a dijelom snaga vrši osiguranje od pravca Srba i Poštaka;

— Motoriziranom brdskom divizionu da sa prostora sela Zrmanja Vrelo tuče k. 615, k. 603 i k. 711, te prostor između k. 711 i 648 prenošeći po potrebi vatru i na druge objekte;

— Centar veze u selu Nad Vrelom, a kirurška ekipa divizije u Mračaju;

— Artiljerija da otvori vatru 8. 12. u 7 sati, tukući prvenstveno položaje ispred fronta 4. splitske brigade koncentričnom vatrom. Artiljerijski udar traje do 7.45 kada počinje opći napad pješadije;

— Operativni dio Štaba divizije u selu Nad Vrelom, a divizijska osmatračnica na trig. 760 (Inkuša).

U podacima o neprijatelju navedeno je da neprijatelj poslije zauzimanja Knina nastoji da zadrži naše gonjenje na položajima poviše Zrmanjskog klanca, gdje njegove snage broje oko 500 vojnika s naoružanjem od 2 haubice, 3 teška bacača i 4 tenika, a pored toga i pješadjske naoružanje. Na pravcu napada 4. splitske brigade nalazile su se glavne neprijateljske snage i težište obrane na k. 615 i k. 603, a u selu Bogunovići

²⁶⁵) Arhiv VII — NOV — k. 1029, br. reg. 8—2/11
²⁶⁶) Arhiv VII — NOV — k. 845, br. reg. 37—1/5

jedna grupa sa 1 tenkom. Nadalje, jaka neprijateljska utvrđenja bila su na Gradini, a najtvrdra točka bila je k. 711 ispod koje su bili magazini i kasarna. Sve ove položaje branio je 2. bataljon 384. puka i dijelovi 3. bataljona 383. puka 373. legionarske divizije, te neki dijelovi iz drugih jedinica koji su se uspjeli izvući iz rejona Knina. Otrić je u stvari bio posljednje iako slabo uporište na ovom dijelu njemačke »Zelene linije« i moglo se očekivati da će ga neprijatelj pokušati uporno braniti. Međutim, isto tako je bilo poznato da je kod neprijatelja nastupila demoralizacija pa i masovnjia osipanja.

Za izvršenje zadatka dobivenog ovom zapoviješću Štab brigade je odmah komandantima bataljona izdao usmenu zapovijest, koja je 8. 12. u 4.30 ponovljena i pismeno.²⁰⁷⁾

Podaci o neprijatelju bili su istovjetni s onima iz divizijske zapovijesti, a zadaci potčinjenim jedinicama bili su ovako izloženi:

I) 1. borbeni red 1, 3. i 4. bataljona, četa pratećih oružja i 2 protukolska topa.

a) 1. bataljon napada i zauzima neprijateljske položaje k. 615—603 (Sv. Trojica) i to jednom četom s južne strane na k. 615, a za to vrijeme jednom četom čeka na okukama ceste i odmah po zauzimanju kote 615 ovom četom napada na k. 603. Za vrijeme nastupanja ove čete, četa sa k. 615 svojom vatrom omogućava i štiti podilaženje prema k. 603, istovremeno se na k. 603 otvara baražna minobacačka vatra. Nakon zauzimanja ovih položaja bataljon nastupa s dvije čete prema željezničkoj stanici Zrmanja, a jednu četvu ostavlja na zauzetim položajima, kao rezervu. Zona širenja lijevo komunikacija Zrmanja—Otrić, desno, isključno Bogunovići i putem prema k. 711;

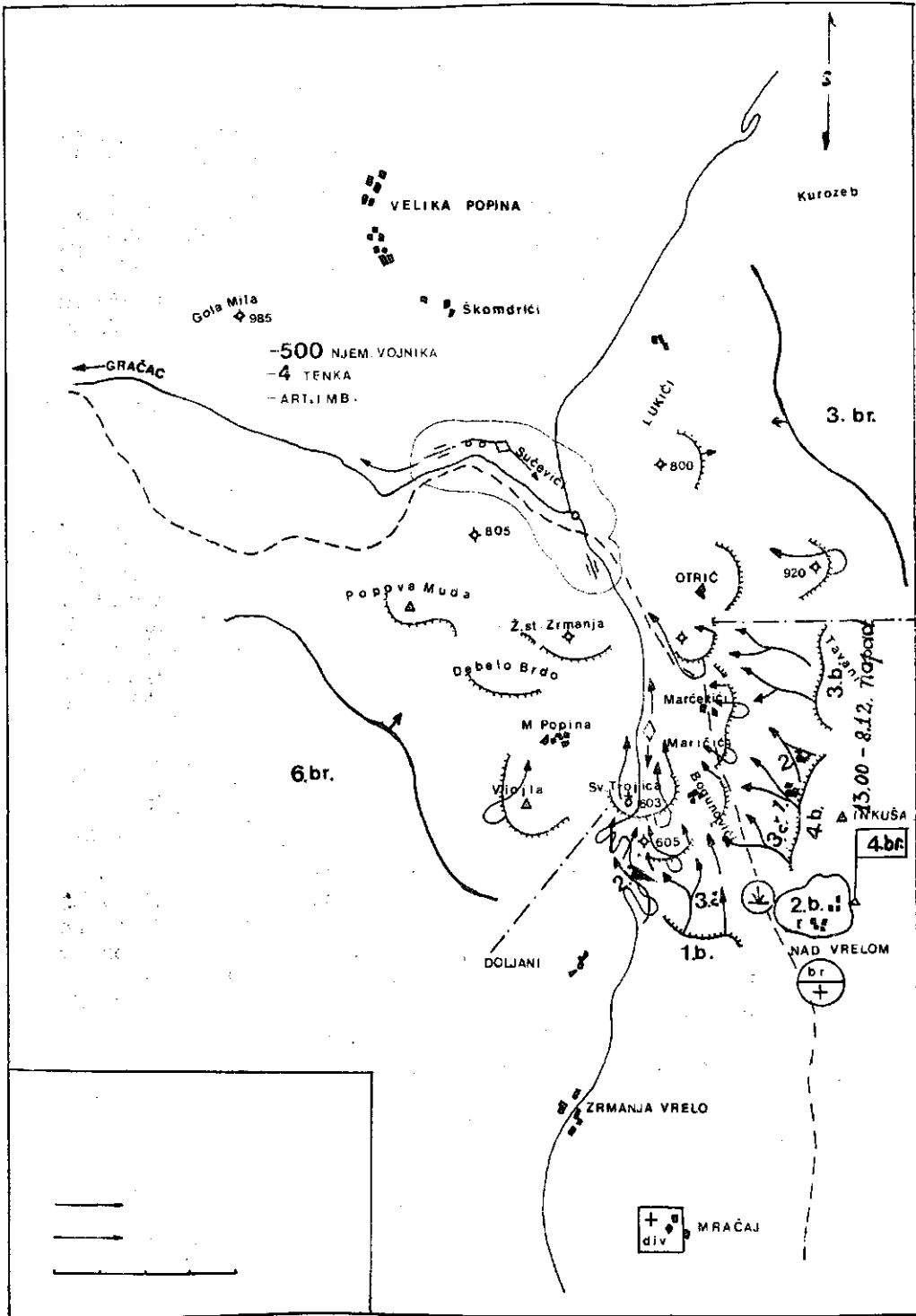
b) 4. bataljon napada s. Bogunovići i Maričići sa zadatkom uništenja neprijatelja na ovom sektoru. Jednom četom nastupa duž pruge i vrši bočni napad, a sa dvije čete nastupa frontalno duž seoskog puta Bogunovići—Maričići—Marčetići. Po likvidaciji neprijatelja u ovim selima bataljon ostaje kao brigadna rezerva u Maričićima;

c) 3. bataljon napada neprijatelja na položaju Gradina (bezimena k.) i k. 711. Napad izvodi jednom četom na Gradinu, a jednom četom na k. 711, tako da selo Marčetići ostane u sredini, a u toku borbe može se ovo selo tući sa obje strane. Polazni položaji za desno krilo ograda ispred predjela Tavani, a za desno krilo Inkuša. Po zauzimanju ovih položaja bataljon produžuje nastupanje prema Otriću;

d) Četa pratećih oruđa postaviće se južno od kose Bogunovići i koncentričnom vatrom posebno tući neprijateljske položaje ispred 1. bataljona k. 615 i 603, a potoni Gradinu, k. 711 i željezničku stanicu Zrmanja;

e) Vod protivkolskih topova kretaće se sa četom 4. bataljona duž željezničke pruge i ostaje pod direktnom komandom Štaba brigade, a upotrebiće se prvenstveno za tučenje tenkova i Gradine.

**) Arhiv VII — NOV — k. 847, br. reg. 8—1/1

— Rezerva: 2. bataljon, čim otpočne artiljerijska priprema neprijetno će se izvući s položaja i doći u sjevernu stranu sela Nad Vrelom, i tu će biti brigadna rezerva.

— Početak napada 8. 12. u 13.45. U 13.00 otpočeće artiljerijska priprema koja će trajati 45 minuta. Bataljoni će iskoristiti artiljerijsku vatru i pod njenom zaštitom podići što bliže neprijateljskim položajima. Nakon završetka artiljerijske pripreme svi bataljoni će napasti energično težeći da što brže savladaju zone neprijateljske vatre i upadnu u njegove položaje.

— Izvještaje slati redovito o svim promjenama na svojim sektorima. Zauzimanje pojedinih položaja obilježiti sa dvije crvene rakete, a potom paliti vatre.

— Brigadna ranjenička prihvatnica nalaziće se u selu Nad Vrelom — zaselak Budimir, a kirurška ekipa divizije u selu Mračaju.

Iz ove zapovijesti vidi se da je početak napada pomjeren za 13 sati odnosno 13.45 za pješadiju, a prema divizijskoj zapovijesti napad je trebao početi u 7 sati odnosno 7.45. Kako je došlo do tog pomjerenja? U prosincu su dani kratki, a tih dana su neprekidno padale dosadne kiše kasne jeseni. Uslijed toga bataljoni 3. i 6. brigade nisu mogli izbiti u polazne rejone na vrijeme. Posebno motorizirani artiljerijski divizion nije uspio da se po razorenim i razlokanim putevima probije do svojih položaja. Zbog toga je i Štab divizije pomjerio vrijeme početka napada na 13.45, pa i tada svi bataljoni 3. dalmatinske udarne brigade nisu mogli biti jednovremeno uvedeni u borbu. Ona je najprije napala na kotu 920, a nešto kasnije na sam Otrić, dok su njeni dijelovi mogli izbiti na kotu 800 tek u toku noći. To je neprijatelj iskoristio i kroz noć i nevrjeme izvukao se prema Srbu.

Bataljoni 4. splitske brigade napali su u predviđeno vrijeme. Nakon artiljerijske pripreme 1. bataljon napao je 2. četom Sv. Trojicu, a 3. četom kotu 615. Oba položaja neprijatelj je bio uredio za dugotrajnu obranu komunikacije kroz Zrmanjski klanac, učvrstio bunkerima i rovovima, a ispred postavio nagazne mine.

Kako ni do 14 sati nije uslijedila artiljerijska priprema zbog zakašnjenja artiljerijskog divizona, napad je počeo minobacačkim udarom. Treća četa je za vrijeme minobacačke pripreme podišla položajima i zametnula se borba pješadijskim oružjem. Minobacači su slabo neutralizirali neprijateljske mitraljeze, pa je napredovanje bilo sporo. Drugi vod čete uspio je na svom odsjeku savladati žičane prepreke, i jedno odjeljenje bombaša ubacilo se kroz tu brešu. Nijemci su također ručnim bombama izvršili protunapad i žestokom vatrom potisnuli četnu na polazni položaj. Slično je stanje bilo i kod 2. čete, s tim što je ona imala znatno više gubitaka.

Drago Sičić, u to vrijeme polit, komesar 3. čete 1. bataljona, u svojim sjećanjima na te borbe piše:²⁶⁸⁾

»Koliko se sjećam na koti 615 poviše Zrmanjskog klanca moja četa je trebala napasti ujutro oko 7 sati. Prethodno, tako nam je bilo saopćeno, trebala se izvršiti artiljerijska priprema napada. Bez podrške artiljerije bilo je vrlo teško napadati ovaj neprijateljski položaj, uređen i posjednut u nekoliko manjih bunkera, opasan bodljikavom žicom i nagaznim minama. Na položaju je bio jedan ojačani neprijateljski vod sa nekoliko mitraljeza i par minobacača. Lijevo od nas na koti 603 napadala je 2. četa našeg bataljona, a desno je napadao na selo Bogunovići naš 4. bataljon. Kako artiljerijska podrška nije uslijedila, koliko se sjećam, oko 8 sati otpočela je priprema minobacačkom podrškom. Zatim smo otpočeli napad. Nakon borbe koja je dulje trajala jedno naše odjeljenje uspjelo je proći kroz žičanu prepreku. Međutim, Nijemci su ga protunapadom potisnuli, a potom se povukla i cijela četa.

Za ponovni napad, oko 14 sati organizirali smo bombaške grupe. Nešto prije sumraka ponovno je bila savladana žičana prepreka. U jednoj bombaškoj grupi bio je i moj pomoćnik Sinobad Tode. Tu je i ranjen, pa ga je na leđima s položaja iznijela vodni delegat drugarica Mileta Vida. Borac bombaš Bašić Marko i vodnik Roguljić Milenko, hrabro su pošli kroz minski pojas, ručnim bombama porušili žičanu prepreku i upali u neprijateljski položaj. U tom proboju poginuli su nam bombaši Matešan Marko, Listeš Mate i Tomić kome se ne sjećam imena. Kad je žičana prepreka savladana na nekoliko mjesta, četa je izvršila jednovremeno juriš. Bio je već pao mrak kada smo zauzeli ovu kotu. Našli smo tamo 8 poginulih Nijemaca, a većina ih je pobjegla u mrak prema Otriću.

Mi, komanda čete, u ovom smo napadu stekli značajno iskustvo o načinu borbe na neprijateljske utvrđene položaje.«

U napadu na Sv. Trojicu (k. 603) 2. četa 1. bataljona imala je dosta gubitaka, pretežno u borbi ručnim bombama, jer su ovi položaji oko kapelice bili jako utvrđeni i opasani žicom i nagaznim minama. Zbog toga Stab bataljona u sumrak u napad upućuje svoju rezervu 1. četu pod komandom komandira Joze Pekića. Evo njegovih sjećanja:²⁶⁹⁾

-Mi smo pred večer dobili zadatak da zauzmemo utvrđene položaje Sv. Trojica. To je u stvari bio jedan mali brežuljak (k. 603) na kome se nalazi kapelica Sv. Trojice. Taj brežuljak je bio na izlazu iz Zrmanjskog klanca i na njemu su bili uređeni neprijateljski položaji. Ukopani bunker i saobraćajnice, okruženi bodljikavim žicama i pojansom nagaznih mina.

Pod zaštitom naših mitraljeza inženjerijska četa brigade pročitila je nekoliko prolaza u minskim poljima. Još za vidjela komandiri vodova su orijentirani na pravce tih prolaza. Kada je pao mrak uz minobacačku podršku počelo je podilaženje. Napred su upućeni bombaši-dobrovoljci.

²⁶⁸⁾ Sjećanje Drage Sičića, u arhivi autora.

²⁶⁹⁾ Sjećanje Joze Pekića, u arhivi autora.

Primakli su se rovovima i bacili bombe, a mi smo onda u trku savladavali prepreke i uskočili na neprijateljski položaj. Mi u rovove, a neprijatelja nigdje. Zapalili smo ugovorene signalne vatre i isturivši pobočnice i prethodnice produžili nastupanje komunikacijom prema Otriću. I tu na komunikaciji su nam se zbila dva događaja koji izgledaju nevjerovatni.

Bašić Marko — bombaš sa Zrmanjskog klanca

U mraku se začelju naše kolone neprimjetno priključila grupa od 23 njemačka vojnika. Valjda su smatrali da smo mi legionari iz 373. divizije, jer su oni pretežno govorili hrvatski. To je za vrijeme zastanka primijetila četna bolničarka došla do mene na čelo kolone i obavijestila me. Pozvao sam Ciciliani Cedu, pomorca iz Splita, koji je govorio njemački i dva mitraljesca. Tiho smo se rasporedili prema Nijemcima na začelju, pa ih je Cicilijani pozvao na predaju. Oni, kao da su to čekali, predali se bez ikakvog otpora.

Tek što smo ih razoružali, iz pravca Otrića smo opazili prigušena svjetla automobila u pokretu prema nama. Na brzinu smo tek malo pregradili cestu kamenjem i stali u zaklone. Vozilo se zaustavilo, pa je vozač tiho dozivao: »Četnik! Kamarat četnik!« U to je priskočio do vozila Mate Rančić, vodnik — krupna ljudina glomaznih šaka. Kada je Nijemac vidio pri svjetlu lampe da je to partizan pokušao je potegnuti pištolj. Mate je međutim već u trku otvorio vrata kola i dohvatio vozača. Onako krupan stegao ga je oko grudi takvom snagom da je za nekoliko sekunda bio mrtav.

Tim vozilom je odmah iza toga komandir 3. čete Mate Mastelić, koji je bio u civilu šofer, krenuo prema Otriću. Ukrcao se s njim Jozo Turić, komesar našeg bataljona. U Otriću su skoro stradali od vatre nekih naših jedinica koje su u međuvremenu zauzele mjesto. Smatrali su da je neprijatelj na vozilu.

U automobilu smo zarobili automat, pištolj, dvije ručne bombe i prenosni kazan pun tople hrane, koja je valjda bila namijenjena vojnicima koje smo nekoliko minuta ranije zarobili.

Mislim da mi je to bio najlakše osvojeni položaj i plijen u toku cijelog rata, a, prema podacima koje smo dobili prije polaska u napad, očekivali smo te noći veoma velike gubitke.«

Dok je utvrđeni položaj Sv. Trojica zauzet na ovako lak način, na desnom krilu Brigade vodili su tog popodneva i noći 2. 3. i 4. bataljon teške borbe. Neprijatelj je prema pravcu napada 2. bataljona napravio poslije podne ispad uz jaku podršku artiljerije i tenkova. Potisnuo je 2. bataljon a artiljerijsku vatru već prebacilo prema selu Rastičevu, tako da su granate padale i u blizinu Štaba brigade. Uz više poginulih i ranjenih boraca ranjen je i komandant bataljona Mijo Jerković, te još jedan komandir čete, a obavještajni oficir bataljona i jedan komandir čete su poginuli. Onda je Štab brigade uveo u borbu 4. bataljon.

Do ponoći su položaji između sela Bogunovići i Marčetići bili poprišta pet napada i protunapada. Slično je bilo i na pravcu napada 3. bataljona — Gradina i k. 711.

U listu »Glas 4. splitske udarne brigade« za siječanj 1945.²⁷⁰⁾ godine objavljeni su zapisi o tim borbama borca Fuštar Ante iz 4. bataljona i vodnika Gazibara Andrije iz 3 bataljona. Navodimo ovdje dijelove tih zapisa kao autentično svjedočanstvo napisano rukom naviklom na teško oružje, a ne na fine nijanse prikaza.

»Na krajnje desno krilo, prema selu Marčetići, izbio je bio mitraljezac Gajo Marinović — piše Fuštar. Kada je neprijatelj zasipajući vatrom minobacača i topova otpočeo protunapad Gajo se sa svojim pomoćnikom zaklonio u jednu škrapu. U njihovu blizinu palo je mnogo

²⁷⁰⁾ Arhiv VII — NOV — k 39, reg. br. 1/1

granata. Metci fijuču, granate grme, dok sa strane Gajine nema nikakvog života ni borbe. Neprijatelj misleći da je ušutkao Gaju i drugove sa njim pojuri naprijed u namjeri da se tuda probije. „Neće majci!“ — viče Gajo i njegov mitraljez sije smrt i osvetu, a gomila švapskih tjelesa ostaje na putu kuda su se mislili probiti. „Gledajte ih kako brišu!“ viče Gajo, koji je poslije dobio pohvalu za hrabro držanje.«

A Andrija Gazibara piše:

»Napadamo 2. četa na lijevom a 3. četa na desnom krilu. Sarci, bacači, breni. Sa svih strana fijuču metci i geleri granata. Primakli smo se do bunkera odakle se neprijatelj očajno brani. Sada se već tučemo ručnim bombama. Iz jednog bunkera iskače Švabo sa šarcem u ruci misleći da će mu uspjeti da umakne. Istog momenta jedan mitraljeski rafal prepolovi ga. Sada nastaje panika u njihovim redovima. Nasta trka, ljudi bijeg da se spasi goli život. Šarci, puške, ranci, municija, sve se to baca i samo se trči nazad.

U dva sata noću čistivši teren spuštamo se ka željezničkoj stanici Zrmanja. Patrole krstare u svim pravcima i pretražuju teren. Evo jedna od njih se vraća sa jednim Nijemcem. Bio se zavukao u neki grm i oni ga pronašli. On nas odvede do magazina i pošto je bilo sve minirano ddbro nam posluži za demontiranje mina. Dok je on demontirao mine mi smo gledali ogromni magazin pun raznovrsne hrane i opreme.«

Devetog prosinca oko 4 sata neprijatelj je naglo prestao s pucnjavom. Iskoristivši mračnu i kišovitu noć pobjegao je prema Srbu. U kasarne ispod k. 711 i na željezničkoj stanici Zrmanja upali su najprije dijelovi 3. bataljona, potom su tamo pristigle i izvidnice 4. bataljona, a nešto kasnije i bataljon 3. udarne brigade. Pristupilo se prikupljanju plijena pretraživanju okoline, hvatanju zaostalih grupica i pojedinaca.

Nakon 32 dana teških borbi 8. korpus je tako uspješno okončao kninsku operaciju u kojoj je 4. splitska brigada učestvovala samo u sedmodnevnim završnim borbama.

O žestini borbi za Otrić (Inkuša, Zrmanjski klanac, Bogunovići, Rastićevo) svjedoči podatak da je bilo utrošeno 124 ručne bombe, 12 granata za »džon bul«, a osim toga 40.120 puščanih i mitraljeskih metaka, 238 mina za teški i 236 za lake minobacače. Na Inkuši i kosama poviše zaseoka Bogunovići položaji su u jurišima i protujurišima prelazili i po četiri puta iz ruke u ruku.

»U svim ovim borbama, kao i velikim pokretima, koji su prethodili ovim akcijama, naša III i IV brigada pokazale su veliku izdržljivost, upornost, borbenost, te kao cjelina zaslužuju svaku pohvalu. Drugove koji su se istakli svojim hrabrim držanjem i snalažljivošću pohvaliće ovaj Štab svojom naredbom« — naveo je Štab 9. divizije u svom izvještaju od 12. prosinca 1944.²⁷¹⁾

^{m)} Zbornik, tora V, knj. 36, dok. 35

Ta naredba nije nađena u arhivama, ali se iz operativnog izvještaja Štaba 4. splitske brigade od 10. 12. 1944. vidi da su se posebno istakli u borbama kod sela Zrmanja Vrelo i Doljani 5/6. prosinca 1944. g.:

Ljubičić Petar, borac 1. bataljona; Bilić Ante, mitraljezac koji je uništio jedan tenk; Bašić Marko, borac koji je prvi jurišao na neprijateljski bunker; Mastelić Mate, komandir čete iz 1. bataljona; Jelaska Veljko, politkomesar čete iz 1. bataljona; Perina Marica, zamjenik politkomesara čete iz 4. bataljona; Hadžić Osman, vodnik iz 1. čete 4. bataljona.²⁷²⁾

U borbama za Otrić (Inkuša, željeznička stanica Zrmanja, Bogunovići, Rastićevo) istakli su se:

Mastelić Mate, komandir čete; Rančić Mate, vodnik 1. voda 1. čete 1. bataljona; Cukušić Petar, desetar iz 3. bataljona; Biočić Frane, borac 3. bataljona; Perišić Mate, zamjenik komandira čete iz 4. bataljona; Soma Josip, desetar iz 3. bataljona; Turić Ivan, desetar iz 3. bataljona; Jelaska Veljko, politkomesar čete iz 1. bataljona; Perina Marica, zamjenik politkomesara čete iz 4. bataljona; Mustapić Mate, komandir 1. čete 4. bataljona; Barišić Frane, komandir čete iz 4. bataljona; Hadžić Osman, vodnik iz 1. čete 4. bataljona.²⁷³⁾

I plijen koji je osvojila Brigada bio je znatno veći no što je to bilo prikazano u izvještaju Štaba 9. divizije, a sastojao se od 2 automobila (jedan neispravan), 4 mitraljeza »šarca«, 42 puške, 4 automata »šmajser«, 4 pištolja, 150 ručnih bombi, 600 topovskih granata, 300 mina za minobacač, 50.000 puščanih metaka, 7 bicikla, 1 radiostanica, 20 km telefonskog kabela, 2 telefona, 2 pisaće mašine, 3 motocikla, 40.000 kg razne hrane i nekoliko tona razne druge opreme.

U borbama je neprijatelju uništen jedan protutenkovski top, jedan minobacač i nekoliko mitraljeza.

Prema izvještaju Štaba brigade neprijateljski gubici su iznosili: 74 poginula, 60 zarobljenih i 150 ranjenih. Iz neprijateljskih izvora se nisu mogli provjeriti ovi gubici.

Brigada je imala 13 mrtvih i 54 ranjena. Od rukovodilaca su poginuli: Zekan Mate, obavještajni oficir 2. bataljona; Neškovčin Boris, komandir 2. čete 2. bataljona; a bili su ranjeni Jerković Mijo, komandant 2. bataljona, poručnik Šamadan Nedjeljko, komandir čete u 2. bataljonu; Knezović Stipe, zamjenik komandanta 3. bataljona; Jadrić Stipe, komandir čete iz 3. bataljona; Perišić Mate, zamjenik komandira čete iz 4. bataljona; Sinobad Tode i Kuč Ilija, politkomesari četa iz 1. bataljona. Bio je lakše ranjen i komandant brigade Gaće Ivan.

Iako je Brigada i svi njeni bataljoni ušla u borbe bez detaljnih priprema, nakon dugog i iscrpljujućeg marša po kišnim danima kasne jeseni, postigla je veoma vrijedne rezultate u borbi. Borbene akcije, za koje nije više puta bilo vremena ni za izvidanje, pa čak ni za pisanje zapovijesti, izvedene su veoma uspješno, što je pokazalo visoki borbeni moral boraca i rukovodilaca, kao i to da su rukovodeći kadrovi dobro savladali umješnost komandiranja.

²⁷²⁾ Arhiv VII, NOV, k. 847, br. reg. 11—2/1
²⁷³⁾ Arhiv VII — NOV — k. 847, br. reg. 12—3/2

U svojim izvještajima Štab brigade je kao nedostatak iznio slabo održavanje veze među jedinicama, neuredno slanje izvještaja i, posebno za završne borbe, miješanje jedinica na položajima. To je bio jedan od razloga »te se nije znalo ko odgovara za pojedini položaj, radi čega nas je neprijatelj u pojedinim protunapadima uspio odbaciti makar privremeno.«

Iako su pretrpjele strahovite gubitke u borbama za Knin, neprijateljske trupe su se i za cijelo vrijeme borbi s brigadama 9. divizije borile sa nesmanjenom upornošću. One su da bi povratile izgubljene položaje, jurišale i po nekoliko puta, a na drugima su se, kao na primjer na Inkuši i Runjavici, borilo do posljednjeg vojnika, izvršavajući tako naređenje komandanta 15. brdskog korpusa:

»Svaki oficir postavljen za komandanta obavezan je da strelja svakog potčinienog koji napusti svoj položaj. Oficir koji ne postupi tako biće kažnjen istom kaznom.«²⁷⁴⁾

Uništenjem neprijateljske grupe u rejonu Zrmanjski klanac—Otrić završeno je oslobodenje cijele Dalmacije. Četvrta splitska brigada imala je tu čast da vodi posljednje borbe u toj velikoj operaciji 8. korpusa. Cd toga datuma ona u službenim aktima 9. divizije nosi častan naziv 4. splitska udarna brigada. Evo prijepisa prvog naređenja Štaba 9. divizije s takvim naslovom:

Štab IX Udarne Divizije NOV Jugoslavije.²⁷⁵⁾
11. XII 1944.

Štabovima HI. Dalm. Udar. i IV Splitske Udar. brigade

U toku današnjeg dana potrebno je da jedinice te brigade zauzmu raspored prema ranijem naređenju Štaba Korpusa. U vezi toga

Naređujemo

III. Dalm. Udar. brigada ostaje i dalje na prostoriji Otrića sa zadatkom zatvaranja tog pravca, izviđanja u pravcu Srba, kao i ofanzivnog dejstva u povoljnoj situaciji.

IV. Splitska udarna brigada izvršiće pokret tokom dana i razmjestiti se na prostoriji Prljevo—Žagrović, tako da jedan bataljon bude 'i Prljevu, drugi u Radljevcu, a ostala dva sa Štabom brigade na prostoriji Oton—Žagrović. Nastojati da bataljoni budu što bliže komunikaciji radi snabdijevanja i održavanja veze.

Štab divizije i divizijski dijelovi nalaziće se u Kninu. Divizijska intendatura nalaziće se ispod Žagrovića u s. Dundari.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Štab Divizije
Komandant — major
Ljubo Truta

^{TM)} Zbornik, tom V. knj. 36 dok. 27
²⁷⁶⁾ Arhiv VII — NOV — k. 845, br. reg. 40/1

Za izvršenje ovog naređenja Štab brigade svojim Naređenjem²⁷⁶⁾ od istog datuma rasporedio je jedinice:

- 1. bataljon u Žagrović, zaselak Marići;
- 2. bataljon u Oton, zaselak Kovačići—Opačići;
- 3. bataljon u Radljevac;
- 4. bataljon u Prljevo, zaselak Skondrići;
- Intendatura, bojna komora i ambulanta u selo Žagrovdćd;
- Štab brigade i Cetu za vezu u Oton, zaselak Bajići;.,
- Izviđačka četa, zaselak Dobrijevići;
- Četa pratećih oruđa, zaselak Zunići—Višekruna;

Svim jedinicama je naređeno da se dezinficiraju, borce očiste i ošišaju, izvrše popunu municije i nastave s obukom i sređivanjem.

Očekivalo se da će jedinice na ovom prostoru ostati nekoliko dana i odmoriti se, ali je već uvečer istog dana Štab divizije naredio pokret preko Knina u selo Topolje. Suglasno naređenju Vrhovnog štaba od 9. 12. 8. korpus izvršio je pregrupaciju svojih snaga, kako bi bolje zaštitio oslobođenu teritoriju, kako od eventualnih ispada njemačkih i kvistlinških, četničkih i ustaških snaga, tako i od bilo kakvih pokušaja iskrcavanja trupa zapadnih saveznika, o čemu su se uporno prenosili glasovi.²⁷⁷⁾

Devetoj diviziji bio je u toj situaciji namijenjen zadatak da se priključi svojoj 13. južnodalmatinskoj brigadi na položajima prema Mostaru i Širokom Brijegu.

Tako je već 12. 12. Brigada krenula na novi, preko 250 kilometara dugi marš od izvorišnog rajona rijeke Zrmanje do srednjeg toka Neretve.

Borbe kod Otrića završile su 9. 12, a već 10. 12. je Vrhovni komandant Narodnooslobodilačke vojske Maršal Jugoslavije Josip Broz Tito izdao naredbu u kojoj se pored ostalog kaže:²⁷⁸⁾

»U ovim bojevima naročito su se istakle naše jedinice pod komandom pukovnika Miloša Uzelca, pukovnika Boža Božovića, pukovnika Stanka Parmača, majora Ljube Trute,²⁷⁹⁾ tenkovske jedinice pod komandom Periša Grujića i artiljerijske jedinice pod komandom Karela Levičnika. Za istrajnost u ovim teškim borbama, za postignute uspjehe i junačko držanje na bojnopolju pohvaljujemo borce, podoficire, oficire i komesare jedinica 8. korpusa na čelu sa general-majorom Petrom Drapšinom i pukovnik Boškom Šiljegovićem«.

Glavni štab Hrvatske je svojom depešom br. 19 od 25. 9. 1944. godine »Za postignute uspjehe, pokazanu vještinu, heroizam i izdržljivost na bojnopolju« 8. korpusu dodijelio naziv *udarni.*⁸⁰⁾

To su bila dva velika priznanja svim učesnicima ove teške bitke.

²⁷⁸⁾ Arhiv VII — NOV — k. 847, br. reg. 10—1

²⁷⁷⁾ Još 30. listopada Vrhovni je štab depešom saopćio Štabu 8. korpusa: »Nama Saveznici nisu ništa saopćili o nekom iskrcavanju... U vezi sa svim tim snage 8. korpusa moraju ostati na obalnom pojasu i zaposjesti sve otoke, sve gradove i mesta i sprečiti svaku povredu naše nezavisnosti«. (Arhiv VII — NOV — k. 28, br. reg. 4—8/9)

²⁷⁹⁾ Zbornik, tom II, knj. 1, str. 563

⁸⁰⁾ Komandanti 20, 26, 19. i 9. divizije.

⁸¹⁾ Zbornik, tom V, knj. 36, str. 563.